

som sker inför, under och efter demonstrationen: ”Var nu försiktig imorgon!” säger min kollega. Jag har just berättat att jag ska på demonstration tillsammans med Attac och möts alltså spontant av reaktionen att jag måste vara försiktig. Det har man ju hört hur det går till på sådana där demonstrationer. Upplopp och polisvåld. En massa ungdomar som vandaliserar och löper amok. Eller? ”Du ska väl inte ta med dig barnen?” Nej, jag ska inte ta med mig barnen. Jag ska ju fältarbete” (s. 9). Vid sidan av att det är ett stycke skickligt utformad etnografi som visar vilka föreställningar om unga och politiskt engagemang som finns (och som politiskt engagerade ungdomar har att hantera) så rymmer fältanteckningen också pendlingen mellan aktivism och fältarbete. Zackariasson ska inte undersöka eller studera demonstrationen, hon ska ”på demonstration tillsammans med Attac”, men hon ska samtidigt ”fältarbete”. Prologen fortsätter i samma stil, där fältarbetaren ständigt sugns in i demonstrationens Vi. ”Vi ska demonstrera mot kriget i Irak” (s. 9) och ”Stoppa kriget mot Irak’ övar demonstrationsledarna med oss” (s. 10). [Kursiveringarna är gjorda av recensenten.] Till slut förefaller distansen mellan fältarbetaren och studieobjektet vara helt borta: ”Efter ett tag är det dags att anta ett uttalande om att vi inte stöder krigsplanerna. Jag stämmer in i ett rungande ’ja!’” (s. 11). Men, lyckligtvis för studien, förmår hon slutligen – och inte bara i detta exempel – träda ut ur demonstranternas gemenskap: ”Så småningom drar jag mig hemåt. Dags att skriva fältanteckningar” (s. 11).

Hur ska vi då förstå denna pendling mellan aktivism och fältarbete? Kanske ska vi förstå det som en berättelse om hur politik händer. Offentliga manifestationer talar som bekant ofta till känslorna och det är svårt att inte dras med, även om man är en tränad etnograf. Detta skulle kunna vara ett problem i Zackariassons studie, men så är inte fallet. Istället är den närvaro som förmedlas i etnografin genomgående en av bokens starka sidor. Författaren lyfter fram ett intressant material i form av fältanteckningar och intervjuer. Samma material analyseras på ett dynamiskt vis och hon reflekterar – oftast – på ett lärorikt vis kring sina egna analyser. För all del saknar jag emellanåt en mer utförlig diskussion om ungdomarnas klassstillhörighet. Informanterna förefaller nämligen påminna starkt om de medelklassbarn som lekte revolution vid landets lärosäten under 1960- och 1970-talen. Här hade det därför varit intressant med en utvecklad diskussion kring hur klass bidrar till att forma politiskt engagemang. Detta är dock en mindre invändning, som helhet betraktad tillför Zackariassons bok det

etnologiska studiet av politiska processer nytt bränsle, inte minst genom författarens närvaro i etnografin.

Fredrik Nilsson, Lund

Birgitta Conradson: *Nybyggare i Bromma. Stadsdelarna Nockeby och Olovslund.* Monografier utgivna av Stockholms stad nr 179. Stockholmia förlag, Stockholm 2006. 231 s., ill. ISBN 91-7031-175-7.

En stor stad som Stockholm innehåller ju en mängd stadsdelar och små särpräglade lokalsamhällen. Det är en spännande uppgift att försöka karakterisera dessa städer i staden, avläsa deras särart och ställa dem i relation till sina grannsamhällen. Birgitta Conradson, etnolog från Stockholm och f.d. intendent vid Nordiska museet, har länge haft detta intresse. Hon har två böcker bakom sig om stadsdelen Kungsholmen, den första om Kungsholmen öster om Fridhemsplan recenserades i RIG 1995:4. Nu har hon tagit klivet över Tranebergsbron och intresserat sig för de äldre delarna av Bromma.

Bromma, vid sekelskiftet 1900 ren landsbygd under främst två stora gods, Åkeshov och Ulvsunda, började exploateras av Stockholms stad efter omfattande markinköp i början av 1900-talet. Först byggdes Kungsholms villastad vid Lillsjönäs, sedan kring första världskriget det idylliska Äppelvikens. Stadsdelen Äppelviken och de på 1920-talet tillkomna trädgårdsstäderna Smedslätten och Ålsten fick en omväxlande och hemtrevlig karaktär, huvudsakligen trähus i varierande storlekar, ännu tydligt präglade av de nationalromantiska stilidealerna från sekelskiftet. När sedan Nockeby exploaterades, i slutet av 1920-talet och början av 1930-talet, hade funktionalismen börjat ge avtryck i arkitekturen; Nockeby blev bebyggt med imposanta men rätlinjiga och en aning monotona villor på rätt små tomter. Det är för övrigt intressant att se att funktionalisterna var programmatiskt kritiska till trädgårdsstaden. Gotthard Johansson, en av rörelsens banerförare, talade syrligt om ett gatunät ”som imiterar slingrande skogsstigar samt en bebyggelseform som strör in husen som pepparkaksstugor i en sagoskog”, ett omdöme som egentligen passar bättre om Ålsten än om Nockeby. Man kan lägga till att det väl just är denna bebyggelsens omväxling och oberäknlighet, som gör det äldre Bromma så attraktivt på dagens bostadsmarknad.

Det är alltså Nockeby som står i fokus i Conradsons bok, kanske främst för att hon själv är uppvuxen där och

kan använda sig själv och sina barndomsvänner som informanter. Mot Nockeby ställer hon det något tidigare bebyggda egnahemsområdet Olovslund, Nockebys närmaste granne i norr. Men hon berättar också intressant om Nockebyområdets utseende före trädgårdsstadens tillkomst. Trakten var då en glesbefolkad del av Åkeshovs gård, präglad av broförbindelsen med Kersön och därmed av trafiken mot Drottningholms slott. En del tråkåkar i trakten hyste sommargäster från Stockholms innerstad, t.ex. den blivande författaren Hjalmar Söderbergs familj. Söderberg har beskrivit miljön i romanen Martin Bircks ungdom. En tvättinrättning vid Nockebybron var traktens ledande arbetsplats under några decennier.

Conradson ställer som sagt Nockeby och Olovslund mot varandra. Den sociala kontrasten var ganska tydlig under 1930-talet och några decennier framåt. I Nockeby bodde välbärgad borgerlighet i sex- eller sjuromsvillor, i Olovslund bodde arbetare som fått förmånliga villkor av Stockholms stad för att uppföra egna småhus. (En intressant detalj är att egnahemmen inte fick vara rödmålade. ”Den röda färgen påstods alltför mycket påminna om det gamla omoderna Sverige, som man nu vill lämna bakom sig”, säger författaren.)

Livsstil, vanor och värderingar skilde sig naturligtvis åt mellan dessa två stadsdelar och Conradson ger många exempel på detta. Dock kan det inte undvikas att framställningen ganska starkt kanträr till Nockebys förmån. Det är från Nockeby författaren har många roande egna minnen, från skolor, fritidsnöjen och hemmakvällar i familjens sköte under 1930- och 1940-talen. Många läsare kommer att känna igen sig, även de som aldrig besökt Nockeby. En lång rad goda informanter i bekantskapskretsen bidrar med värdefulla minnen. Det kan inte hjälpas att behandlingen av Olovslund blir litet torftig i jämförelse med detta, trots att Conradson verkligen ansträngt sig att hitta informanter därifrån och låta dem berätta. Läsaren får inte samma skarpa belysning av livet i Olovslund som i Nockeby. Idag är klasskillnaderna mellan dessa stadsdelar för övrigt tämligen svåra att se. De små husen i Olovslund har byggts ut under åren, de gamla ägarna, områdets nybyggare, har för länge sedan ersatts av unga välutbildade familjer. Att ha en villa med egen tomt, om än inte så särskilt stor, är idag en värdefull och eftertraktad kapitalplacering i Stockholm, även i de gamla egnahemsområdena.

Conradson använder inte termen ”gentrifiering”, men det är den processen som verkat under senare decennier, på samma sätt som Stockholms innerstads gamla

gårdshus fått en helt annan socialklass som boende än den som bodde där före andra världskriget.

Man kan säga att Conradson ger ett ungdomsperspektiv på Nockeby. Den tid hon återskapar är också hennes egen ungdomstid, som då ofrånkomligen kommer i fokus: Olovslunds folkskola, skoldanser i Bromma läroverk, intresset för dixielandmusik. Föräldrarnas värld är svårare att återskapa och ses delvis genom barnets ögon. Men det är en mycket levande och innehållsrik beskrivning som möter läsaren i denna bok. Den har inte vetenskapliga ambitioner, men den väcker frågor om hur man kan göra en kulturhistorisk analys av en period i en stadsdels historia. Boken är slösande rikt illustrerad och bilderna betyder mycket för förståelsen. Ofta är de hämtade ur författarens egen familjs fotosamling. Birgitta Conradson går i boken ett slags balansgång mellan samhällsbeskrivningens fågelperspektiv och en regelrätt memoarskildring. Jag tycker att hon klarar den svåra balansgången mycket bra.

Till sist några randanmärkningar. Det Vittinge, där Lundqvist och Huddén startade ett tegelbruk på 1800-talet, ligger inte ”strax utanför Knivsta” (s. 81). Det är gott och väl fem mil mellan dessa två samhällen. Det är inte heller korrekt att säga att Riksmarschen under 1940–1946 var ”en folklandskamp mellan Sverige och de andra nordiska länderna” (s. 194). Riksmarschen ordnades 1940 som ett gigantiskt fosterländskt motionsprojekt utan landskampsuppläggning. 1941 arrangerades däremot en ”folklandskamp” mot Finland och 1946 återigen en folklandskamp, denna gång mellan Sverige, Danmark, Norge och Österrike.

Ibland misstänker jag att Conradson rakt av använder andrahandsuppgifter i sina källor, som hon kunde ha kontrollerat bättre. Hon skriver om en ung man som tycks ha spelat en viktig roll i ungdomslivet i Nockebytrakten före villornas ankomst och som själv berättat därom. Hon kallar honom Sten Lundgren och han sägs ha varit ”världsmästare i medeldistanslöpning”. Men den det rimligen rör sig om hette Sven Lundgren, och han blev verkligen en framstående löpare i Stockholm på 1920-talet. ”Världsmästare i medeldistanslöpning” blev han dock aldrig, sådana korades inte på den tiden, däremot hade han faktiskt en tid världsrekorden på 1000 meter och på den kufiska sträckan 500 meter.

Men det är bagateller. Birgitta Conradson har skrivit en charmerande bok, som kommer att bli en liten klassiker i Brommalitteraturen.

Mats Hellspong, Stockholm